

Підсистема вправ для формування соціокультурної компетенції у майбутніх перекладачів з німецької мови як другої іноземної

Формування соціокультурної компетенції (СКК) відіграє особливу роль в ефективній підготовці майбутніх перекладачів. Адже їм необхідно здійснювати модифікаційні дії з матеріалом перекладу, які зумовлені існуванням лінгвоетнічного бар'єра між комунікантами і забезпечують комунікативно-функціональну еквівалентність тексту оригіналу і тексту перекладу¹. Суть цих модифікаційних дій полягає в тому, щоб шляхом певних змін у змісті тексту, який саме перекладається, пристосувати його до іншої лінгвоетнічної комунікативної компетенції нового адресата². Лінгвоетнічну компетенцію, відповідно до змісту, вкладеного у це поняття Л.К.Латишевим, ми можемо співвіднести із соціокультурною компетенцією.

Щоб уміти застосовувати такий своєрідний „культурний фільтр”³, майбутнім перекладачам необхідно *усвідомити вплив культури на сприймання людиною світу, мову і спілкування та розвинути чутливість до форм вияву соціокультурних явищ у мові і комунікації*. Обидва ці фактори, які необхідні для формування СКК, можна об'єднати поняттям *соціокультурної сенсibilізації*.

Методика соціокультурної сенсibilізації вимагає розробки відповідних вправ, адже будь-яка методика знаходить своє вираження у вправах: їм належить основна роль у навчанні іншомовного спілкування. *Метою* цієї статті є створення відповідних вправ для формування СКК у перекладачів шляхом розвитку їхньої соціокультурної сенсibilізації. При цьому вважаємо за необхідне розглянути й запропонувати варіанти рішень важливих для досягнення поставленої мети *завдань*: обґрунтувати необхідність розробки спеціальних вправ, розкрити їхню специфіку і розробити класифікацію вправ, дати характеристику цим вправам відповідно до існуючої типології. Також ми наведемо приклади вправ для розвитку соціокультурної сенсibilізації перекладачів.

Методика формування СКК у майбутніх перекладачів шляхом розвитку їхньої соціокультурної сенсibilі-

зації⁴, наше розуміння соціокультурної сенсibilізації вимагають відповідних вправ. Об'єктивні труднощі у пізнанні національного характеру (менталітету) та особливостей комунікативної поведінки носіїв мови можна подолати, якщо загострити увагу майбутніх перекладачів, „сенсibilізувати” їх, до чужої культури і розвинути у них уміння і здібності поводитися з цією культурою. Для цього необхідні спеціальні вправи, що спонукають студентів до аналізу і зіставлення, які розвивають їхню соціокультурну спостережливість і чутливість.⁵ Таким чином, вправи для формування СКК у майбутніх перекладачів (і одночасно вправи на випереджаючий розвиток їхньої професійно спрямованої компетенції) є вправами з аналізу, усвідомлення й обговорення явищ, аспектів іншомовної культури, для розвитку чутливості до цих явищ у мові, для обговорення можливих дій перекладачів при переході з одного соціокультурного коду на інший. Говорячи про необхідність таких вправ, Н.Ф.Бориско вказує, що вони є ефективними на всіх рівнях формування СКК: мовному, соціальному і культурно-змістовому, а також на кожному з етапів навчального процесу: введення у спілкування, тренування і практики у спілкуванні⁶.

Обґрунтувавши необхідність розробки спеціальних вправ для розвитку сенсibilізації до культури іноземної мови (ІМ) і взаємодії рідної та іноземних культур під час міжкультурного спілкування, звернемося до методичного апарату, призначеного для створення й опису вправ у навчанні ІМ. Таким апаратом є, зокрема, типологія Н.К.Скляренко, яка була створена на підставі виділених дослідницею критеріїв класифікації типів вправ.⁷

Врахування визначених критеріїв (комунікативність, вмотивованість, спрямованість вправи на прийом або видачу інформації, характер виконання, участь рідної мови, функція у навчальному процесі, спосіб і місце виконання, наявність ігрового компонента) дозволяє комплексно підходити до конкретних вправ і давати їм детальну харак-

¹ Л а т ы ш е в Л. К. Перевод: проблемы теории, практики и методики: Кн. для учителя шк. с углубл. изуч. нем. яз. – М.: Просвещение, 1988. – 159 с.

² Л а т ы ш е в Л. К. Вказана праця.

³ H o u s e J. Übersetzen und Missverständnisse// Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache. – 2003. – Band 29 – S.107-134.

⁴ Г о л у б І. Ю. Особливості формування соціокультурної компетенції у майбутніх перекладачів із двох іноземних мов на початковому ступені. /Вісник Київськ. нац. лінгв. унів. Серія Педагогіка та психологія. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2008. – Вип.14. С. 165-173; Г о л у б І. Ю. Рефлексія як шлях до мовної сенсibilізації в процесі формування у майбутніх перекладачів професійно спрямованої соціокультурної компетенції //Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві. – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2007. – С. 335 – 339.

⁵ Б о р и с к о Н. Ф. Теоретичні основи створення навчально-методичних комплексів для мовної міжкультурної підготовки вчителів іноземних мов (на матеріалі інтенсивного навчання німецької мови): Дис. ... докт. педагог. наук: 13.00.02 – К., 2000. – 508 с.

⁶ Б о р и с к о Н. Ф. Вказана праця.

⁷ С к л я р е н к о Н. К. Типологія вправ для навчання ділового спілкування та сучасні вимоги до них //Навчання ділової англійської мови у Східній Європі: для чого і як?: Міжнародна наукова конференція. – Тези доповідей. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 23-25.

теристику, адже у вправах для навчання ІМ моделюється багатогранна комунікативна діяльність людини, яка є в умовах навчання спеціально організованою¹.

Серед вимог до вправ, визначених Н. К. Скляренко, окремо виділена вимога культурологічної спрямованості вправи: вправа повинна розвивати так звану культурну грамотність студентів. Тобто зміст більшості вправ у всіх видах мовленнєвої діяльності має знайомити тих, хто навчається, з культурними реаліями країни ІМ, її традиціями, історією, характерами та звичками людей².

Якщо йдеться про формування СКК як складника міжкультурної комунікативної компетенції при навчанні та вивченні ІМ, то ця вимога може розглядатись як окремий критерій для виділення різних типів вправ. За цим критерієм вправи можна поділити на культурологічно спрямовані вправи і вправи без культурологічної спрямованості.

Крім того, досліджуючи проблему формування СКК у перекладачів шляхом розвитку соціокультурної сенсibilізації, ми зіткнулися з проблемою, що існуючі критерії для характеристики вправ не дозволяють відобразити особливості структури і специфічні навчальні цілі відповідних вправ. Типи вправ, які виділяються за критеріями, запропонованими Н.К.Скляренко, забезпечують формування усіх компонентів структури СКК, але в них не простежується спрямованість на сенсibilізацію до соціокультурних явищ. Введений нами критерій культурологічної спрямованості стосується головним чином інформування студентів через зміст вправ про культуру країни ІМ, стандарти комунікативної поведінки, але він не вказує на необхідність розвитку сенсibilізації. Проте саме такий акцент, на нашу думку, важливий для формування СКК, зокрема у майбутніх перекладачів.

Отже, виникає необхідність введення ще одного критерію для класифікації і характеристики вправ для формування СКК шляхом розвитку сенсibilізації. Цей критерій передбачає аналітичні дії тих, хто вивчає ІМ, з метою розвитку їх соціокультурного усвідомлення і чутливості. Сенсibilізація студентів до соціокультурних факторів здійснюється шляхом рефлексії цих факторів³. Тому критерієм для виділення ще одного типу вправ буде наявність фази рефлексії, спрямованої на вплив іноземної культури на ІМ, рідної культури на рідну мову та взаємодію культур і мов при міжкультурному спілкуванні. Рефлексія вводиться нами як окрема додаткова фаза класичної трикомпонентної структури вправи, яка включає обов'язкові складники 1) завдання, 2) його виконання та 3) контроль.

Соціокультурна рефлексія відбувається переважно у процесі евристичної бесіди викладача зі студентами під час виконання завдання або під час/після контролю

завдання (тобто ця фаза є рухомою) шляхом постановки специфічних запитань, що спонукають до цієї аналітичної операції. Саме у процесі проведення такої бесіди викладачем і виконання завдань на рефлексію студентами відбувається розвиток соціокультурного усвідомлення і чутливості, тобто соціокультурна сенсibilізація. Рефлексія відбувається з позиції учасників міжкультурного спілкування і/або посередників у такому спілкуванні, якими є перекладачі. Результатом процесу рефлексії є підвищення рівня розвитку сенсibilізації студентів і вироблення ними стратегій поведінки у міжкультурному спілкуванні та в розкритті явищ чужої культури з метою її розуміння. Важливою є також рефлексія під час евристичної бесіди у процесі або після виконання вправи з метою отримання студентами елементарних практичних знань з теорії міжкультурної комунікації (що таке культура, міжкультурна комунікація, соціокультурна компетенція, якими є причини й механізм виникнення непорозуміння під час міжкультурного спілкування, які соціокультурні фактори можуть спричинити ситуації непорозуміння).

Відповідно до запропонованого нами критерію виділяємо *вправи з соціокультурною рефлексією* і *вправи без соціокультурної рефлексії*. Перші мають на меті сенсibilізувати студентів до соціокультурних виявів у мовах і взаємодії культур під час міжкультурного спілкування.

Хочемо підкреслити відмінність запропонованого нами типу вправ від інших типів вправ соціокультурного спрямування, коли на заняттях відбувається формування навичок і вмінь у роботі з соціолінгвістичним і культурологічним матеріалом іноземної і рідної мов, проте не розглядається процес взаємодії мов і культур під час міжкультурного спілкування. У цьому випадку немає підстав говорити про розвиток соціокультурної сенсibilізації. Процес міжкультурної взаємодії можна досліджувати лише шляхом рефлексії, отже вона є головним критерієм для визначення цього типу вправ. Проте майже кожен культурологічно спрямовану вправу можна завдяки введенню етапу евристичної бесіди та узагальнюючої соціокультурної рефлексії модифікувати у вправу для розвитку соціокультурної сенсibilізації. Такі вправи сприятимуть формуванню кожного з компонентів СКК, проте їхня головна мета – забезпечити оволодіння суто сенсibilізаційними вміннями щодо релевантних аспектів міжкультурного спілкування. Їх використання не виключає застосування „традиційних” вправ для формування СКК і лише урізноманітнює навчальні завдання, робить процес формування СКК ефективнішим.

Проаналізуємо вправи з соціокультурною рефлексією за критеріями, запропонованими Н.К.Скляренко до вправ із навчання міжкультурного спілкування.

Отже, відповідно до критерію комунікативності ці вправи є комунікативними, адже при формуванні

¹ Скляренко Н. К. Вказана праця.

² Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь. // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3-7.

³ Голуб І. Ю. Рефлексія як шлях до мовної сенсibilізації в процесі формування у майбутніх перекладачів професійно спрямованої соціокультурної компетенції //Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві. – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2007.– С. 335 – 339.

Таблиця 1.

Група I. Вправи для розвитку сенсibilізації до сприймання рідної та іншомовної культури

Етап	Формування умінь соціокультурної сенсibilізації	Види вправ	Цілі сенсibilізації	Розвиток умінь мовлення
Етап I. Сенсibilізація до особливостей сприймання рідної та іншомовної культури	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Здійснювати контроль власної соціокультурної детермінованості при сприйманні рідної та іншомовної культури ▪ Розмежувати при сприйманні рідної та іншомовної культури етапи: власне сприймання, інтерпретації, оцінки 	1.1. Аналіз власних спонтанних коментарів до фото/картини/тексту	Усвідомлення механізму сприймання дійсності (при сприйманні майже завжди відбуваються несвідомі процеси інтерпретації та оцінки)	Розвиток мовленнєвих умінь
		1.2. Порівняння опису і розповіді, зроблених до тієї ж самої фотографії/картини/тексту	Усвідомлення механізму сприймання дійсності (при сприйманні майже завжди відбуваються несвідомі процеси інтерпретації та оцінки)	Розвиток мовленнєвих умінь
		1.3. Опис особи чи ситуації на фото і зіставлення результатів сприймання з авторським текстом-коментарем до фото. (Фото німецькомовних країн)	Сенсibilізація до впливу на сприймання іншомовної дійсності символів, образів, моделей рідної культури	Розвиток мовленнєвих умінь
		1.4. Свідоме розмежування при описуванні картини етапів власне сприймання, інтерпретації та оцінки	Розвиток уміння контролювати процес сприймання іншомовної дійсності завдяки свідомому розмежуванню етапів власне сприймання, інтерпретації та оцінки	Розвиток мовленнєвих умінь
		1.5. Опис особи чи ситуації на фото. При цьому викладач маніпулює процесом сприймання студентів, даючи певні вказівки щодо зображеного і провокуючи використання ними стереотипів	Усвідомлення можливості маніпулювати сприйманням іншомовної дійсності, впливу стереотипів, що побутують у рідній культурі, на процес сприймання; можливості використання відповідних мовних засобів для вираження обережності і невпевненості з приводу сприйнятої інформації	Розвиток мовленнєвих умінь; оволодіння мовленнєвими засобами для вираження суб'єктивності сказаного
		1.6. Зміна соціокультурної перспективи при передачі почутого чи прочитаного повідомлення	Зміна перспективи сприймання, що допомагає зважати на фактори, які можуть бути важливими з точки зору представників іншої культури	Розвиток мовленнєвих умінь, уміння аудіювання

завдання до вправи створюється ситуація міжкультурного спілкування, яка мотивує студентів до певних мовленнєвих дій, а етап евристичної бесіди й узагальнюючої рефлексії є актом метакомунікації. Крім того, запропоновані нами вправи є рецептивно-(ре)продуктивними (спрямованими на прийом і видачу інформації), різноманітними за способом їх організації (індивідуальними, у парах, у малих групах, груповими), здебільшого вправами для аудіювання, читання, монологічного (усного і писемного) та діалогічного мовлення. У цих вправах може бути присутній ігровий рольовий компонент, наприклад виконання ролей представника іншої культури чи перекладача.

Як бачимо, запропонований нами тип вправ співвідноситься з усіма іншими критеріями типології вправ і охоплює вправи для розвитку тієї чи іншої мовленнєвої компетенції. Крім того, з огляду на важливість СКК для майбутніх перекладачів є усі підстави віднести ці вправи до професійно спрямованих.

Виокремлення нового типу вправ із соціокультурною рефлексією зумовлює виділення у ньому декількох видів вправ у відповідності з етапами сенсibilізації, вміннями, які формуються на кожному етапі, і цілями сенсibilізації, сформульованими на основі цих умінь.

Отже, для формування СКК у перекладачів шляхом розвитку соціокультурної сенсibilізації ми розробили і пропонуємо *підсистему вправ*. Ця підсистема складається з п'яти груп вправ, кожна з яких відповідає одному з етапів формування СКК. Відповідно до етапів формування СКК і цілей сенсibilізації на кожному з етапів виділяються певні види вправ. На основі окремого виду вправ можна створити декілька варіантів вправ, які об'єднані спільною соціокультурною метою. Окремо зазначимо, якими соціокультурними вміннями можна оволодіти під час виконання кожної групи вправ і навчання яких видів мовленнєвої діяльності реалізується у вправі кожного виду (див. таблиці 1-5).

Наведемо *приклад* кожної групи вправ. (Номер групи відповідає номеру етапу формування СКК у майбутніх перекладачів.)

Приклад 1 (вправа I.4.у таблиці)

Мета вправи: Свідоме розмежування при описуванні студентами фотографії етапів сприймання, інтерпретації та оцінки з метою контролю процесу сприймання.

Завдання: Beschreiben Sie das Bild in drei Schritten: 1. Beschreiben Sie das Bild möglichst genau, ohne zu interpretieren. 2. Interpretieren Sie das Bild (Zusammenhänge, Gründe, Folgen). Wo könnte das sein? Was für eine Situation könnte es

sein? Wie ist es zu dieser Situation gekommen? Was passierte als nächstes? 3. Wie wirkt das Bild auf Sie (das gesamte Bild oder die Einzelheiten)?

Види навчальної взаємодії: у малих групах, робота всієї групи.

Контроль: Кожна мала група представляє свою фотографію, причому кожен крок в описі читає або розповідає інший студент.

Рефлексія: Was ermöglicht diese Technik der Bilderbeschreibung? Ist es Ihnen schwer gefallen, diese Schritte zu trennen? Wenn ja, warum, wenn nein, warum nicht?

Приклад 2 (вправа II.5)

Мета вправи: розкривати за допомогою „пошукових запитань” соціокультурні фонові значення понять.

Завдання(крок 1): Ihre Gruppe bekommt ein Bild, wo eine für Sie unbekannte Situation dargestellt ist. Fragen Sie alles, was Sie zu dieser Situation wissen möchten. Erstellen Sie die Gruppenliste mit Fragen. Das müssen nur Ja/Nein-Fragen sein.

Види навчальної взаємодії: у малих групах, робота всієї групи.

Рефлексія: Was kann man Ihrer Meinung nach mit solchen Fragen erreichen? Was haben diese Fragen mit der Bedeutungerschließung zu tun?

Завдання(крок 2): Sortieren Sie bitte alle Fragen in zwei Spalten „wichtige/unwichtige” Fragen.

Контроль: Кожна з малих груп по черзі зачитує свої запитання (крок 1), „важливі” і „неважливі” запитання (крок 2).

Рефлексія: Welche Fragen sind am wichtigsten und welche am unwichtigsten? Könnten Sie sich Situationen vorstellen, in welchen die von Ihnen als „unwichtig” bezeichneten Fragen wichtig sein könnten?

Приклад 3 (вправа III.6)

Мета вправи: порівняння понять-відповідників в українській і німецькій мовах і культурах, пошук функціональних еквівалентів для порівняння.

Завдання (крок 1) виконується вдома): 1. Suchen Sie anhand der Materialien im Lehrbuch, Zeitschriften „Vitamin de” und anderen Print-Internetmedien Aspekte der soziokulturellen Bedeutungen zum Begriff „Student”. 2. Anhand der eigenen Erfahrungen erschließen Sie soziokulturelle Bestandteile des Begriffs „student”.

Група II. Вправи для розвитку сенсibilізації до соціокультурних відмінностей на рівні понять, мовних дій, моделей поведінки

Етап	Формування умінь	Види вправ	Цілі сенсibilізації	Розвиток умінь мовлення
Етап II. Сенсibilізація до соціокультурних відмінностей на рівні понять, мовних дій, моделей поведінки	<ul style="list-style-type: none"> Розкривати соціокультурні фонові значення понять, мовленнєвих дій, моделей поведінки Вміння вести комунікацію з метою розкриття значення понять, мовленнєвих дій, моделей поведінки 	<p>II.1. Створення асоціограм до понять, мовленнєвих дій, моделей поведінки рідної культури і порівняння їх із відповідними асоціаціями у культурі ІМ</p> <p>II.2. Створення колажів до понять іноземної та рідної культур</p> <p>II.3. Розкриття соціокультурних значень понять, мовленнєвих дій, моделей поведінки носіїв ІМ з контексту</p> <p>II.4. Визначення прототипів понять рідної мови і порівняння їх із прототипами понять ІМ</p> <p>II.5. Формулювання „п о ш у к о в и х ” запитань</p>	<p>Встановлення відмінностей у коннотативних особистих, групових, соціальних значеннях понять культур рідної та іноземної мов</p> <p>Усвідомлення існування системи культуроспецифічних соціальних зв'язків між поняттями у культурах іноземної/рідної мов</p> <p>Розкриття за допомогою контексту соціокультурного фону поняття</p> <p>Виявлення відмінностей між прототипами (ментальними образами-картинами), які пов'язуються зі словом у рідній та іноземній мовах</p> <p>Розкриття за допомогою „пошукових” запитань соціокультурних фонових значень понять</p>	<p>Розвиток мовленнєвих умінь, уміння читання</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь, уміння читання</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь, уміння читання</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь</p>

Таблиця 3.

Група III. Вправи для розвитку сенсibilізації студентів до порівняння культур

Етап	Формування умінь	Види вправ	Цілі сенсibilізації	Розвиток умінь мовлення
Етап III. Сенсibilізація студентів до порівняння культур	<ul style="list-style-type: none"> Абстрагуватися від рідної культури і глянути на неї зі сторони Переймати перспективу представників іншої культури і розуміти їхню поведінку Працювати із стереотипами Помічати й аналізувати міжкультурні порівняння Порівнювати явища у різних культурах, знаходячи функціональний еквівалент для порівняння 	<p>III.1. Контрастування або зіставлення явищ у рідній та іноземній культурах і мовах</p> <p>III.2. Зміна перспектив при зіставленні явищ у рідній та іноземній культурах</p> <p>III.3. Емпатія при інтерпретації соціокультурних явищ</p> <p>III.4. Рефлексія та усвідомлення механізму виникнення стереотипів</p> <p>III.5. Аналіз порівнянь явищ рідної та іноземної культур, зроблених іншими</p> <p>III.6. Порівняння явищ у різних культурах</p>	<p>Розвиток сенсibilізації до подібностей і відмінностей між явищами у рідній та іноземній культурах</p> <p>Розвиток сенсibilізації до можливого впливу рідної культури на представників культури ІМ</p> <p>Намагання позитивно сприймати і трактувати незрозумілі, нехарактерні для рідної культури явища в іншій культурі</p> <p>Усвідомлення суб'єктивності стереотипів, їхніх позитивних і негативних функцій, виявлення мовних індикаторів стереотипізації</p> <p>Усвідомлення того, що рідна культура є основою для порівнянь, виявлення мовних індикаторів порівнянь</p> <p>Розвиток уміння порівнювати явища у різних культурах, пошук функціональних еквівалентів для порівнянь</p>	<p>Розвиток мовленнєвих умінь, уміння читання</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь, уміння читання і письма</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь, уміння читання</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь, уміння читання</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь, уміння читання</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь, уміння читання</p>

Таблиця 4.

Група IV. Вправи для розвитку сенсibilізації до міжкультурного спілкування

Етап	Формування вміння	Види вправ	Цілі сенсibilізації	Розвиток умінь мовлення
Етап IV. Сенсibilізація студентів до порівняння культур	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Сприймати факти, явища, мовленнєві дії партнерів по спілкуванню лише шляхом попередньої рефлексії щодо їх впливу на нас як носіїв іншої культури; не психологізувати поведінку партнерів ▪ Здійснювати рефлексію щодо можливого впливу власних мовленнєвих дій на партнера по комунікації, робити гіпотези щодо сприймання партнера по спілкуванню ▪ Передбачати можливі непорозуміння у ситуаціях міжкультурної комунікації і долати їх ▪ Аналізувати ситуації між культурного спілкування і визначати соціолінгвістичні і культурологічні фактори, які спричинили соціокультурні відмінності у поведінці і виникнення непорозумінь; Застосовувати існуючі стратегії між культурного спілкування і виробляти нові відповідно до конкретної ситуації і комунікативної мети 	<p>IV.1. Рольова гра: з метою відчувати на собі взаємовплив різнокультурних стандартів у міжкультурному спілкуванні</p> <p>IV.2. Презентація та аналіз механізму виникнення непорозумінь у ситуаціях між культурного спілкування</p> <p>IV.3. Ознайомлення із соціолінгвістичними та культурологічними факторами, які можуть спричинити виникнення непорозумінь під час між культурного спілкування</p> <p>IV.4. Аналіз запропонованих викладачем або/і пережитих особисто студентами ситуацій між культурних непорозумінь на основі списку соціолінгвістичних і культурологічних факторів</p> <p>IV.5. Застосування існуючих стратегій між культурного спілкування для виправлення і попередження непорозумінь під час між культурного спілкування</p>	<p>Усвідомлення того, що відмінності у моделях поведінки у рідній та іноземній культурах часто несвідомо негативно сприймаються суб'єктами між культурного спілкування</p> <p>Усвідомлення того, що причини незрозумілої поведінки партнера у ситуаціях між культурного спілкування часто криються в його особистих якостях і характері</p> <p>Виявлення та аналіз соціолінгвістичних і культурологічних факторів, які можуть викликати між культурні непорозуміння</p> <p>Усвідомлення взаємозв'язку і комплексності факторів, які можуть спричинити виникнення непорозумінь</p> <p>Аналіз стратегій між культурного спілкування і тренування у їх застосуванні для виправлення і попередження непорозумінь під час між культурної комунікації</p>	<p>Розвиток невербальних умінь діалогічного мовлення</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь, умінь аудіювання</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь, умінь читання</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь, умінь читання</p> <p>Розвиток мовленнєвих умінь, умінь читання</p>

Завдання (крок 2 виконується на занятті):

1. Kontrastieren Sie die Bestandteile der deutschen und ukrainischen Begriffe:
  - stellen Sie die Bestandteile fest, die in beiden Begriffen vorkommen;
  - stellen Sie die Bestandteile fest, die nur in einem der Begriffe vorkommen.
2. Vergleichen Sie beide Begriffe, dafür:
  - vergleichen Sie die ähnlichen Bestandteile, ob sie funktional gleich sind;
  - finden Sie sozial ähnliche Elemente der Bedeutungen;
  - analysieren Sie soziokulturelle Kontexte, in denen die einzelnen Bestandteile der Bedeutungen vorkommen;
  - bestimmen Sie spezifische soziokulturelle Bedeutungen der Begriffe „Student“ und „студент“

Види навчальної взаємодії: індивідуальна робота, робота у групі.

Контроль: під час виконання завдання (кроку 2)

Рефлексія: Ist Ihnen der Vergleich immer gelungen? Warum nicht? Was ist Ihrer Meinung nach wichtig, um adäquat zu vergleichen?

Приклад 4. (вправа IV.3)

Мета вправи: Виявлення та аналіз соціолінгвістичних і соціокультурних факторів, які можуть викликати між культурні непорозуміння.¹

Завдання:

1. Lesen Sie folgende Missverständnissituation:

Maria kommt als Au-pair am Sonntag aus der Ukraine nach Deutschland. Sie hat eine lange anstrengende Fahrt hinter sich. Schon gegen Mittag, noch während der Fahrt, hatte sie etwas Hunger, hat aber nichts gegessen, weil sie sicher war, dass sie nach der Ankunft ein extra für den Gast vorbereitetes reichliches Essen bekommen wird, so wie sie es aus ihrer Heimat kennt. Bei ihren Gastgebern kommt sie so um 15.00 Uhr an.

Statt des erwarteten großen Essens gibt es aber nur Kaffee und etwas Kuchen, niemand denkt daran, sie zu fragen, ob sie etwa größeren Hunger hat. Magenknurrend muss sie bis zum Abendbrot warten, wo sie dann endlich ein Essen bekommt.
2. Äußern Sie Ihre Meinungen zur Situation.
3. Warum wurden Maria Kaffee und Kuchen angeboten? Welche Erklärung würden Sie geben. Wählen Sie eine Ihrer Meinung passende Variante aus vier möglichen und begründen Sie Ihre Wahl:
  1. Das Vorurteil, dass die Deutschen geizig sind, stimmt tatsächlich.
  2. Vielleicht sind die Gastgeber ja auch zu beschäftigt, so dass sie es nicht geschafft haben, etwas Warmes zu kochen.
  3. In Deutschland werden die Mahlzeiten immer sehr pünktlich zu sich genommen.
  4. Die Nachmittagszeit in Deutschland (besonders am Sonntag) ist immer noch die Kaffee- und Kuchenzeit. So wird auch Maria Kaffee und Kuchen angeboten. Das sollte sie aber als Zeichen der Gastfreundlichkeit empfinden.

¹ Цей метод тренування СКК зустрічається в зарубіжних роботах з практики між культурної комунікації під назвою Culture Assimilator-Training.

Рефлексія: Warum ist die Erklärung 4 richtig? Warum sind in diesem Zusammenhang Missverständnisse seitens Ukrainerin entstanden? Welche soziolinguistische/kulturelle Faktoren haben hier wohl die Rolle gespielt?

Види навчальної роботи: індивідуальна, робота усієї групи.

Контроль: під час виконання завдання.

Примітка: Викладач підводить студентів до висновку, що факторами, які спровокували ситуацію непорозуміння, є специфічні німецькі правила поведінки (традиції приймання їжі) і традиція дотримуватися встановлених правил.

Приклад 5. (вправа V.1)

Мета вправи: використання дослівного перекладу для виявлення рівнів вираження ввічливості при порівнянні мовленнєвих дій прохання і вимоги у німецькій, українській та англійській мовах.

Завдання (крок 1): Wie kann man im Ukrainischen eine Bitte oder eine Aufforderung „вимкнути музику“ ausdrücken?

Прохання/Bitte		Вимога/Aufforderung	
делікатно/ vorsichtig	наполегливо/ nachdrücklich	менш категорично/ ziemlich direkt	категорично/ sehr direkt

Види навчальної взаємодії: індивідуальна робота.

Контроль: студенти зачитують свої результати, обґрунтовують їх, створюють варіант таблиці, спільний для всієї групи.

Таблиця 5.

Група V. Вправи для розвитку сенсibilізації до впливу соціокультурних факторів на здійснення перекладу

Етап	Формування вмінь	Види вправ	Цілі сенсibilізації	Розвиток умінь мовлення
Етап V. Сенсibilізація до впливу соціокультурних факторів на здійснення перекладу	<ul style="list-style-type: none"> Уміння переходити з однієї соціокультури на іншу при здійсненні перекладу Здійснювати процес контрастування як співвіднесення двох культур і вироблення внаслідок цього специфічних для конкретної ситуації значень понять, мовленнєвих дій і моделей поведінки Уміння застосовувати дослівний переклад при аналізі соціокультурних явищ Уміння застосовувати „культурний фільтр“ для досягнення прагматичної адекватності перекладу Уміння застосовувати соціокультурні стратегії при здійсненні перекладу 	V.1. Порівняння і переклад мовленнєвих дій у англійській, німецькій, українській мовах	Виявлення відмінностей і переваг у комунікативних стилях мовної поведінки у різних культурах	Розвиток умінь перекладу
		V.2. Дослівний переклад текстів для виявлення відмінностей, які має один і той же вид тексту у різних культурах	Усвідомлення того, що семантично і стилістично еквівалентний переклад не завжди є прагматично адекватним	Розвиток умінь перекладу
		V.3. Застосування „культурного фільтру“ при перекладі/ комунікативний переклад	Застосування при перекладі у деяких ситуаціях/видах текстів „культурного фільтру“	Розвиток умінь перекладу
		V.4. Здійснення міжкультурної комунікації за участю мовного посередника (непрофесійного перекладача)	Усвідомлення того, що при здійсненні непрофесійного посередництва слід зважати на соціокультурні фактори	Розвиток умінь перекладу
		V.5. Застосування існуючих стратегій міжкультурного спілкування для здійснення перекладу	Використання стратегій міжкультурного спілкування для здійснення перекладу	Розвиток умінь перекладу

Завдання (крок 2): Ordnen Sie bitte folgende deutsche Ausdrücke in eine Tabelle, wie oben ein: Musik aus!

Kannst du nicht die Musik ausmachen?

Ich bitte dich, Musik auszumachen.

Mach die Musik aus!

Ich möchte dich bitten, die Musik auszumachen.

Könntest du nicht die Musik ausmachen?

Mach doch bitte die Musik aus.

Würdest du bitte die Musik ausmachen?

Ich muss dich bitten, die Musik auszumachen.

Würdest du so nett, die Musik auszumachen?

Контроль: студенти зачитують свої результати, обґрунтовують їх, створюють варіант таблиці, спільний для всієї групи.

Завдання (крок 3): Übersetzen Sie bitte deutsche Ausdrücke wörtlich ins Ukrainische.

Контроль: Перевірка результатів перекладу.

Рефлексія: Vergleichen Sie jetzt die deutschen Ausdrücke und ihre wörtlichen Übersetzungen ins Ukrainische. Entsprechen Sie einander nach ihrer Höflichkeitsstufe? Warum ja/nein?

Завдання (крок 4): Übersetzen Sie bitte die deutschen und die ukrainische Ausdrücke wörtlich ins Englische.

Контроль: Перевірка результатів перекладу.

Рефлексія: Klingen diese Ausdrücke im Englischen genauso höflich?

Отже, методика формування СКК у перекладачів шляхом розвитку соціокультурної сенсibilізації зумовила розробку нових типів вправ: вправ із соціокультурною рефлексією і вправ без соціокультурної рефлексії. Відповідно до етапів формування СКК створено підсистему вправ, яка складається із груп і видів вправ. Ми вважаємо, що виконання на заняттях з німецької мови розглянутих вправ забезпечить формування СКК у майбутніх перекладачів.

Описана нами підсистема вправ пройшла апробацію на двох семінарах на тему „Німеччина в українському дзеркалі. Проблеми міжкультурної комунікації“ для викладачів німецької мови вищих навчальних закладів Львова і Сум. Дводенні семінари відбувались у квітні і травні 2008 року на базі Національного університету „Львівська політехніка“ і Сумського державного педагогічного університету ім. А.Макаренка. Проводив їх міжкультурний тандем викладачів: автор цієї статті і колишній лектор (у Сумах) фонду ім.Р.Боша пані Франціска Бевер. Семінари були з великим зацікавленням сприйняті їх учасниками, отримали схвальні відгуки і довели, що запропонована методика формування СКК є ефективною і може використовуватись у роботі зі студентами на заняттях з ІМ.

І.Ю.Голуб (Львів)